

Από την Άλωση της Πόλης και της Τραπεζούντας, στην Άλωση της Εθνικής Μνήμης

/ Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός

Από την Άλωση της Πόλης και της Τραπεζούντας, στην Άλωση της Εθνικής Μνήμης (χαρακτικό της Αντωνίας Τρομπούκη)

του Κωνσταντίνου Φωτιάδη
Καθηγητή Ιστορίας.

Ο Μάιος μήνας, ο καλομηνάς, ιστορικά στη συνείδηση του Ελληνικού λαού έχει ιδιαίτερη διαχρονική αξία. Είναι ο μήνας που γεννήθηκε με την ίδρυση της, αλλά και αλώθηκε, η Βασιλεύουσα, η πρωτεύουσα του Οικουμενικού πολιτισμού, η Κωνσταντινούπολη. Είναι ο μήνας της προσωρινής λύτρωσης του μικρασιατικού

ελληνισμού, με την απόβαση του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη και την προετοιμασία ολοκλήρωσης του υγιούς οράματος της Μεγάλης Ιδέας, στο γεωγραφικό χώρο, όπου εθνολογικά, στις αρχές του 20ου αιώνα, ο ελληνισμός ήταν η πρώτη δύναμη. Είναι όμως και ο τραγικός μήνας της γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου, που τα τελευταία χρόνια την θυμηθήκαμε και την τιμούμε περιστασιακά. Τον ωραιότερο μήνα του χρόνου, τον Μάιο, ο ελληνισμός, όπως γράφει ο Σερ Στήβεν Ράνσιμαν « Περιέχει το κοσμικό αλλά και καθαγιαστικό γενέθλιο της κορωνίδας των πόλεων αλλά και την άλωση της».

Η Άλωση της Βασιλεύουσας, κατά τον ακαδημαϊκό Ζέπο, «υπήρξε το τέρμα της αγωνίας που γνώρισε η Βυζαντινή Αυτοκρατορία, ήδη από αρκετούς αιώνες πριν. Υπήρξε η κάθαρση του δράματος που παίχθηκε σε βάρος της υπερχιλιόχρονης Αυτοκρατορίας με πρωταγωνιστές τους κάθε λογής εχθρούς της σ' Ανατολή και Δύση. Υπήρξε ειδικότερα το θλιβερό τέρμα της αγωνίας που γνώρισε η συρρικνωμένη Αυτοκρατορία στα χρόνια του τελευταίου αυτοκράτορα, στα χρόνια του Κωνσταντίνου ΙΑ΄ του Παλαιολόγου, του ηρωικού αυτού ηγεμόνα, που με τον θάνατο και την θυσία του σφράγισε το τέλος μιας εποχής δοξασμένης στην μακραίωνα ιστορία του Ελληνισμού».

Ο ηρωικός θάνατος του αυτοκράτορα συνέπεσε με τον θάνατο της Βασιλεύουσας, αλλά και της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Είναι δύσκολο σήμερα να μιλά κανείς ιστορικά για την άλωση της Πόλης. Μία διεστραμμένη λογική ψευτοπροοδευτισμού και ιδεολογικού φακελώματος που συνειδητά επινοήθηκε και καλλιεργήθηκε μέσα από τους μηχανισμούς του ίδιου του ελλαδικού κράτους, των κομμάτων, των κοινωνικοπολιτικών και πνευματικών συντεχνιών, εγκλώβιζε και εγκλωβίζει ένα μεγάλο ποσοστό συνελλήνων να εκφράζονται ελεύθερα. Ο κίνδυνος της ετικέτας του εθνικιστή είναι στις φαρέτρες των αποδομητών της ιστορίας και της αλήθειας, που δυστυχώς πρωταγωνιστούν στα κέντρα των αποφάσεων.

Η Ελένη Γλύκατζη- Αρβελέρ θυμάται παλαιότερα τους ξένους φοιτητές της στη Σορβόννη να της στέλνουν συλλυπητήριο τηλεγράφημα κάθε 29η Μαΐου, επειδή τη θεωρούσαν εκπρόσωπο εκείνης της αυτοκρατορίας και του πολιτισμού στη Γαλλία. Αναρωτιέται όμως η ίδια, όπως είπε σε μια συνέντευξη της, ότι τα περισσότερα Ελληνόπουλα, αν τα ρωτήσεις, τί έγινε τη μέρα εκείνη, οι απαντήσεις τους θα είναι τραγικά απογοητευτικές. Ποίος ευθύνεται για αυτό το κατάντημα; Γιατί αφαιρέθηκαν από τα σχολικά βιβλία λογοτεχνικά κείμενα και ποιήματα της άλωσης; Τί πιστεύετε, δεν έχει θέση σε κάποιο κεφάλαιο των μαθημάτων ιστορίας και λογοτεχνίας η απάντηση του ηρωικού αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Παλαιολόγου στο μεγάλο αντίπαλο του Μωάμεθ, όταν στην πρόταση του για την παράδοση της Πόλης εκείνος, ο εθνομάρτυρας απάντησε: «Τὸ δὲ τὴν πόλιν σοὶ δοῦναι οὔτ' ἔμδὸν ἔστί· οὔτ' ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐν ταύτῃ• κοινῇ γὰρ γνώμη πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν». Σε απλά νεοελληνικά της αττικής διαλέκτου ποιους ενοχλούν η θαρραλέα απάντηση του «Το να σου παραδώσω την Πόλη ούτε στις δικές μου προθέσεις είναι ούτε σε

κανενός άλλου απ' όσους κατοικούν σ' αυτή, γιατί όλοι με κοινή απόφαση (που πήραμε) με τη δική μας αβίαστη θέληση θα πεθάνουμε και δε θα υπολογίσουμε τη ζωή μας».

Ο αυτοκράτορας, ως άλλος Λεωνίδα της Σπάρτης, αρνήθηκε τις δελεαστικές προτάσεις του αντιπάλου του. Επέλεξε ενσυνείδητα την αυτοθυσία, πολέμησε ως γενναίος, έντιμος και απλός στρατιώτης, χωρίς παράσημα, στην Πύλη του Ρωμανού, κατακτώντας μια ξεχωριστή θέση στο πάνθεο των αθανάτων με το ηρωικό τέλος του. Ο χρονικογράφος Γεώργιος Φραντζής, αναφερόμενος στο στρατηγό Θεόφιλο Παλαιολόγο, που πολεμούσε δίπλα στον αυτοκράτορα και τον στρατηγό Δημήτριο Καντακουζηνό, καταθέτει στο έργο του τα τελευταία λόγια του, πριν περάσει στην αθανασία: «Κύρη μου πióτερο να πεθάνω παρά να ζήσω». Σε αυτόν το γενναίο στρατηγό αφιέρωσε ένα ξεχωριστό ποίημα ο Κωνσταντίνος Καβάφης, που τόνιζε ότι: «Τούτος ο θάνατος δεν είναι φυγή. Είναι τιμή για τον στρατιώτη, για τον αγωνιστή».

Γιατί όμως αγνοείται από την ευρωπαϊκή ιστορία η σημαντική περίοδος της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας; Ένας κορυφαίος βυζαντινολόγος, ίσως ο μεγαλύτερος, ο Σερ Στήβεν Ράνσιμαν, απαντά για λογαριασμό της αχάριστης Ευρώπης: «Η Δυτική Ευρώπη, με προγονικές αναμνήσεις ζήλιας για το βυζαντινό πολιτισμό, με τους πνευματικούς της συμβούλους να καταγγέλλουν τους Ορθοδόξους ως αμαρτωλούς σχισματικούς, και με μια αίσθηση ενοχής να την καταδιώκει, ότι στο τέλος είχε εγκαταλείψει την πόλη, προτίμησε να ξεχάσει το Βυζάντιο. Δεν μπορούσε να ξεχάσει το χρέος της προς τους Έλληνες, αλλά θεωρούσε ότι όφειλε το χρέος μόνο στην κλασική περίοδο. Οι Φιλέλληνες που πήγαν να συμμετάσχουν στον πόλεμο της ανεξαρτησίας μιλούσαν για το Θεμιστοκλή και τον Περικλή, αλλά ποτέ για τον Κωνσταντίνο. Πολλοί διανοούμενοι Έλληνες μιμήθηκαν το παράδειγμα τους, παρασυρμένοι από τη δαιμονική αυθεντία του Κοραή, μαθητή του Βολταίρου και του Γίββωνα, για τους οποίους το Βυζάντιο ήταν ένα απαίσιο ιντερλούδιο δεισιδαιμονίας, που ήταν καλύτερο να αγνοηθεί. Έτσι ο πόλεμος της ανεξαρτησίας ποτέ δεν κατέληξε στην απελευθέρωση του ελληνικού λαού αλλά μόνο στη δημιουργία ενός μικρού βασιλείου της Ελλάδας».

Είναι αλήθεια ότι η αρχαιολατρία των Ευρωπαίων λειτούργησε αρνητικά για την ανάδειξη και αποκατάσταση της ιστορίας και του πολιτισμού της βυζαντινής ρωμιοσύνης. Υποπτεύομαι και μια αντιπάθεια για την μεταφορά της πρωτεύουσας από την Ρώμη στο Βυζάντιο. Η αρχαία Ρώμη ονομάστηκε Κωνσταντινούπολη, από τον ιδρυτή αυτοκράτορα της Κωνσταντίνο και έγινε σταδιακά μητρόπολη της Οικουμένης. Έγινε για 11 αιώνες το πνευματικό κέντρο του Ελληνισμού, γιατί υιοθέτησε επίσημα την ελληνική γλώσσα, την ελληνική σκέψη και την θρησκεία της Ορθόδοξης Ανατολικής Αυτοκρατορίας. Όπως γράφει ο Τζούλιαν Νόργουϊτς, αν ο Ελληνισμός δεν ήταν ο λιμενοβραχίονας και η Κωνσταντινούπολη ο φάρος που αντιστάθηκαν στα κύματα των βαρβάρων, η σημερινή εικόνα της Ευρώπης θα

ήταν πολύ διαφορετική. Χάρη σ' αυτήν την υπερχιλιετή παρουσία αναπτύχθηκε ένας οικουμενικός πολιτισμός ο οποίος έχει ρίζες στην Ελλάδα και πτυχές σε όλα τα εδάφη που κάλυψε η Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, σαν συνέχεια της αρχαίας Ρώμης, στα ίχνη των Ελληνιστικών βασιλείων, στο αποτύπωμα του Μεγάλου Αλέξανδρου.

Ο κυρίαρχος ρόλος, το μεγαλείο και η δυναμική της Βασιλεύουσας, αποτελούσε στον κόσμο της Ανατολής αντικείμενο θαυμασμού και εκτίμησης. Ο δήθεν βυζαντινός σκοταδισμός, που καλλιεργήθηκε και καλλιεργείται από ορισμένους κύκλους, κυρίως εξωεκκλησιαστικούς, αποδίδει μια πλαστή εικόνα του Βυζαντινού Βίου και Πολιτισμού. Η μάθηση και τα γράμματα του κλασικού παρελθόντος ήταν αντικείμενα έρευνας και μελέτης. Το πόνημα του Μεγάλου Βασιλείου 'Προς τους νέους όπως αν εξ ελληνικών ωφελείντο λόγοις' επιβεβαιώνει την αρμονική συνύπαρξη και συνέχεια της αρχαίας και βυζαντινής σκέψης. Χωρίς τη βοήθεια των Βυζαντινών σχολιαστών και γραφέων, τονίζει ο Ράνσιμαν «θα γνωρίζαμε ελάχιστα σήμερα για τη λογοτεχνική παραγωγή της αρχαίας Ελλάδας. Αυτή ήταν επίσης μία πόλη οι ηγεμόνες της οποίας επί αιώνες είχαν εμπνεύσει και ενθαρρύνει μια σχολή τέχνης χωρίς αντίστοιχο στην ανθρώπινη ιστορία, μία τέχνη που προέκυπτε από ένα συνεχώς διαφοροποιούμενο μείγμα της ψυχρής εγκεφαλικής αίσθησης των Ελλήνων για την αρμονία των πραγμάτων και ενός έντονου θρησκευτικού αισθήματος που έβλεπε στα έργα τέχνης την ενσάρκωση του θείου και τον καθαγιασμό της ύλης. Αυτή ήταν, επιπλέον, μια μεγάλη κοσμοπολίτικη πόλη, όπου παράλληλα με τα εμπορεύματα ανταλλάσσονταν ελεύθερα και οι ιδέες, και της οποίας οι πολίτες έβλεπαν τους εαυτούς τους όχι ως μία φυλετική ενότητα, αλλά ως κληρονόμους της Ελλάδας και της Ρώμης, καθαγιασμένους από τη χριστιανική πίστη».

Ένας ακόμη μεγάλος βυζαντινολόγος ο Σερ Λίβινγκστον, καθηγητής στο πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, σχολιάζοντας τα επιτεύγματα του Βυζαντίου και της αρχαίας Ελλάδας υποστηρίζει ότι «Εάν επρόκειτο τα πάντα να καταστραφούν, δύο μόνο φάρoi θα ήθελα να διασωθούν. Ο Παρθενών και η Αγία Σοφία, η οποία είναι η συνισταμένη του ολοκληρωμένου Βυζαντινού πολιτισμού, όπως και ο Παρθενών είναι το κορύφωμα της αθηναϊκής μεγαλοφυΐας. Οι Έλληνες μπορούν να είναι υπερήφανοι και για τα δύο».

Πάμπολλα δημοτικά τραγούδια από όλα τα διαμερίσματα του Οικουμενικού Ελληνισμού θρηνούν το πάρσιμο της Αγίας Σοφιάς. Η απώλεια της πολύ μεγάλη, όχι μόνο για τους χριστιανούς, αλλά για τον παγκόσμιο πολιτισμό. Και επειδή οι μέρες μας είναι πονηρές και κάποιοι ήδη αναζητούν την κερκόπορτα του Παρθενώνα καλό είναι να έχουμε τις κεραίες μας ανοιχτές. Ο μεγάλος συγγραφέας Στέφαν Τσβάιχ, δεινός μελετητής της ιστορίας και θαυμαστής του βυζαντινού πολιτισμού, σχολιάζει με τον μοναδικό δικό του λόγο στο έργο του, «Οι μεγάλες ώρες της Ανθρωπότητας» το κακό που βρήκε την Οικουμένη η κατάληψη της κερκόπορτας: «Στην Ιστορία, όπως και στη ζωή, καμιά λύπη, καμιά μεταμέλεια δε

μπορούν ν' αναπληρώσουν την απώλεια μιας μοιραίας στιγμής όπως και χίλια χρόνια δεν μπορούν να εξαγοράσουν μιας ώρας απερισκεψία. Η ανθρωπότητα δε θα μπορέσει ποτέ να εκτιμήσει εις όλη της την έκταση το κακό που μπήκε από την Κερκόπορτα εκείνη τη μοιραία ώρα, ούτε τι έχασε ο κόσμος του πνεύματος με την κατάληψη του Βυζαντίου».

Η ιστορία οφείλει να είναι πάντα στο προσκήνιο. Να συμβουλευέται το παρελθόν, να διδάσκεται από το παρόν, για να ελαχιστοποιεί τα μελλοντικά λάθη της. Εφιάλτες και κεκρόπορτες υπήρχαν και θα υπάρχουν πάντα. Η λαϊκή σοφία αποφάνθηκε:

*«Την Πόλιν όντες όριζεν ο Έλλεν Κωνσταντίνον,
είχεν πορτάρους δίκλωπους κ αφέντες φοβετζάρους».*

Αυτό που δε μπορεί να εκτιμήσει η ανθρωπότητα το κατορθώνει με τον πιο λιτό, ακριβοδίκαιο και ρεαλιστικό τρόπο ο ίδιος ο λαός μας:

*«Οι Τούρκ, όντας εκούρσευαν την πόλ τη Ρωμανίαν
επάτ' νανε τα εκκλησιάς και επαίρ' ναν τα εικόνας
επαίρ' νανε χρυσά σταυρούς κι αργυρά μαστραπάδες».*

Σε χρόνους δίσεκτους η ερευνητική διαδικασία καταγραφής της ιστορίας, πέρα από την κλασική μεθοδολογία αναζήτησης και ερμηνείας των ιστορικών πηγών αναγκάζεται να χρησιμοποιήσει ως βασικό εργαλείο αξιολόγησης και το απόσταγμα της λαϊκής σοφίας, τα δημοτικά τραγούδια και τις παραδόσεις, σημαντικά λογοτεχνικά μνημεία, που κατέχουν ξεχωριστή θέση στην ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Κορυφαία μνημεία λόγου είναι τα τραγούδια της άλωσης. Το πάρσιμο της Πόλης συγκλόνισε τη Ρωμιοσύνη. Το γεγονός της άλωσης ήταν απίστευτα εξωλογικό. Ο αδύναμος ανθρώπινος νους δεν μπορούσε ή δεν ήθελε να πιστέψει το μέγεθος της μεγάλης συμφοράς. Χρειάστηκε να επιστρατεύσει την δύναμη των υπερφυσικών φαινομένων, για να γίνει αποδεκτή η αρχική δυσπιστία του. Και τότε ο πόνος και ο καημός έγιναν άκλαυτος θρήνος. Αναζήτησε τα αίτια της συντέλειας και αποφάνθηκε ότι: «Ήτανε θέλημα θεού η Πόλη να τουρκέψει». Οι άνθρωποι δεν αλλάζουν. Δεν διδάσκονται από τα λάθη τους. Η ιστορία, όπως μας διδάσκει ο μεγάλος Θουκυδίδης, επαναλαμβάνεται. Πολιτική ηγεσία και λαός έπρεπε να πληρώσουν για το ξεστράτημα και τα ανομήματα του:

*«Έναν πουλίν, καλόν πουλίν εβγαίν' από την Πόλιν
ουδέ στ' αμπέλια κόνεψεν ουδέ στα περιβόλια,
επήγεν και-ν εκόνεψεν α σου Ηλί' τον κάστρον.
Εσειξεν τ' έναν το φτερόν σο αίμα βουτεμένον,
εσειξεν τ' άλλο το φτερόν, χαρτίν έχει γραμμένον,
Ατό κανείς κι ανέγνωσεν, ουδ' ο μητροπολίτης°
έναν παιδίν, καλόν παιδίν, έρχεται κι αναγνώθει.
Σίτ' αναγνώθ' σίτε κλαίγει, σίτε κρούει την καρδίαν.*

“Αλί εμάς και βάι εμάς, πάρθεν η Ρωμανία!”

*Μοιρολογούν τα εκκλησιάς, κλαίγνε τα μοναστήρια
κι ο Γιάννης ο Χρυσόστομον κλαίει, δερνοκοπιέται,
-Μη κλαίς, μη κλαίς Αϊ-Γιάννε μου, και δερνοκοπισκάσαι
-Η Ρωμανία πέρασε, η Ρωμανία ‘πάρθεν.*

-Η Ρωμανία κι αν πέρασεν, ανθεί και φέρει κι άλλο.»

Ο ελληνισμός θρήνησε με πολλά τραγούδια το πάρισμο της Πόλης, αλλά και της δεύτερης ελληνικής αυτοκρατορίας, της Τραπεζούντας. Θρήνησε πάνω από όλα τη δική του σκλαβιά, φωτογραφίζοντας κάποιους υπεύθυνους. Το αποτέλεσμα της συμφοράς αποδίδεται με πολλή συντομία και εκφραστικότητα στους παρακάτω στίχους του Θρήνου:

*«Ακεί ‘ς το πέραν το λιβάδ’ μέγαν φωνήν εξέβεν,
σκοτώθαν δράκοι Έλλενοι και μυρι’ μυριάδες
οι μαύροι εχλιμίτιζαν ‘ς τα αίματα βραγμένοι»
και συνεχίζει ο Θρήνος*

*«οι Τούρκι’ όνταν εκύκλωσαν αφκά ‘ς την φτεριδεάν
χίλιους έκοψαν το πουρνό, μύριους το μεσημέριν
κ’ η μάνν’ ατ’ η χιλάκλερος ‘ς τα δάκρυα εν’ βαμμένη.
Αλλοί εμάς και βάι εμάς, ελλάγεν Αφεντία...».*

Στο τέλος των θρήνων όμως, τις περισσότερες φορές κρύβεται ο σπόρος της, ελπίδας, της λύτρωσης για την εθνική αποκατάσταση, έρχεται η κάθαρση.

*«Η Ρωμανία κι αν πέρασεν ανθεί και φέρει και άλλο.
Αγιάννε, έπαρ’ υπομονήν, έπαρ’ και παρ’ γορίαν.*

Οι Έλληνες γερούν κι ανθούν και φέρουν πάλιν άλλο».

Ο λαός, όπως γράφει ο Κ. Ρωμαίος, δεν είναι πια όχλος δειλών αιχμαλώτων, που απλώς κάθεται μοιρολατρικά «επί των ποταμών Βαβυλώνας» και κλαίει «εν τω μνησθήναι της Σιών». Η ζωή ξαναρχίζει με ένα σπουδαίο ιδανικό, την απελευθέρωση που την υποσχέθηκε ο ίδιος ο Θεός. Η Ρωμανία:

«θέλ’ απ’ ουρανού μάστοραν κι’ από την γην αργάτεν».

Αυτό είμαστε οι Έλληνες. Είμαστε οι εργάτες της γης του Θεού, που όλους αυτούς τους αιώνες δε λιποψυχήσαμε, παλέψαμε σκληρά. Οι σφαγές, οι αιχμαλωσίες, τα παιδομαζώματα, οι βίαιοι εξισλαμισμοί, ο κρυπτοχριστιανισμός, η αρπαγή της περιουσίας και της γης, η αναγκαστική φυγή σε Ανατολή και Δύση, η γενοκτονία και όλα τα άλλα βασανιστικά μέτρα τουρκοποίησης των υπόδουλων Ελλήνων μπορεί να μας οδηγούσαν: «απ’ της παράδεισος το φως στης κόλασης τη νύχτα», όπως λέει ο Κ. Παλαμάς στη «Φλογέρα του βασιλιά», αλλά την κόλαση της νύχτας τη διαδεχόταν στην πιο κρίσιμη στιγμή, το γλυκοχάραμα της ελπίδας, της ελπίδας για ζωή, για επανάκτηση της ελευθερίας. Η Μακρυγιάννια φιλοσοφία, που μιλά για τους μύριους κινδύνους που διέτρεχε ο ελληνισμός στο πέρασμα των αιώνων, αλλά και για τα αποθέματα της μαγιάς, που προστάτευαν και προστατεύουν και στους δίσεκτους καιρούς τον ελληνισμό διατηρώντας τον όρθιο, είναι και σήμερα

επίκαιρη. Το σοφό απόφθευγμα του «Ότι αρχή και τέλος, παλαιόθεν και ως τώρα, όλα τα θεριά πολεμούν να μας φάνε και δεν μπορούνε. Τρώνε από μας και μένει και μαγιά» το βιώνουμε σήμερα είναι το θείο δώρο, προζύμι του Ελληνισμού, το οπλοστάσιο του Ελληνισμού.

Με αυτό το σπουδαίο ιδανικό ο σπόρος της ελευθερίας, ο σπόρος του Οικουμενικού Ελληνισμού, άντεξε και αντέχει σε όλα τα γεωγραφικά διαμερίσματα της Ρωμανίας, άντεξε και αντέχει όμως ιδιαίτερα στο μικρασιατικό Πόντο τρεις χιλιάδες χρόνια, γιατί ο εχθρός εκεί ήταν και είναι ορατός. Οι άγρυπνοι ακρίτες του Πόντου είχαν και έχουν υψηλή γνώση του κινδύνου και ξέρουν να φυλάνε Θερμοπύλες.

Δεν μπορώ όμως μερικές φορές να είμαι τόσο αισιόδοξος για μας, τους άλλοτε Τραντέλλενες του Πόντου που ζούμε πια στον ελλαδικό χώρο. Και αυτό γιατί εδώ, στη μητέρα Ελλάδα ο αόρατος εχθρός έχει πολλούς συμμάχους. Βρίσκεται μέσα στην οικογένειά μας, στα σωματεία μας, στα σχολεία μας, στα συνδικάτα, στα κόμματα, μέσα στην καρδιά του κρατικού μηχανισμού και ροκανίζει ό,τι πολυτιμότερο έχουμε.

Είμαστε περισσότερο από ενάμιση εκατομμύριο Ελληνοπόντιοι που στη συμφορά της Μικρασίας του 1922 χάσαμε το σώμα του Πόντου και σήμερα κινδυνεύουμε να χάσουμε ό,τι πολυτιμότερο κρατήσαμε τόσους αιώνες, την ψυχή μας, την κοινωνικότητά μας, τις χαρισματικές αρετές, την ταυτότητά μας, μα πάνω από όλα την εθνική μας μνήμη.

Αν δεν συνειδητοποιήσουμε τους κινδύνους που διατρέχουμε, οδηγούμαστε με μαθηματική ακρίβεια στο δρόμο της πολιτισμικής αλλοτρίωσης, της ψυχικής φθοράς, στο δρόμο της φυσικής εξόντωσης.

Δεν πάσχω από κρίση κινδυνολογίας. Είμαι φύσει αισιόδοξος γι' αυτό και δέχτηκα με ξεχωριστή χαρά και ευχαριστώ τον πρόεδρο και το διοικητικό συμβούλιό της Ε.Μ.Σ., για την τιμητική πρόταση να είμαι ο εισηγητής της σημερινής ξεχωριστής επετειακής ημέρας. Έχω όμως υποχρέωση, πέρα από την αγάπη μου για το τον Οικουμενικό ελληνισμό και ιδιαίτερα για τον Πόντο, ως ιστορικός να καταγράψω και να αξιολογήσω εκείνες τις πηγές που αναφέρονται στην ιστορία και τον πολιτισμό μας. Να επισημάνω τις δικές μας αδυναμίες, που είναι η αλαζονεία της εξουσίας, η φιλοχρηματία, ο κομματικός ραγιαδισμός, η πηγή του κακού, αλλά και να τονίσω τις ευθύνες του κρατικού μηχανισμού και της πολιτείας που όλα αυτά τα χρόνια αναζητά με ζήλο ευάλωτα στελέχη αυτού του ήθους και της ποιότητας, για να κρατά δέσμιο τον ποντιακό Ελληνισμό προβάλλοντας ζητήματα ανώδυνα πολιτικά, όπως είναι ο χορός και το τραγούδι. Οι Πόντιοι δεν είμαστε πια φολκλόρ. Είμαστε το ηρωικότερο τμήμα του ακριτικού Ελληνισμού με ιστορία ξεχωριστή, η οποία βρίσκεται στους φακέλους των ιστορικών αρχείων και περιμένει. Περιμένει όλους εμάς πότε θα ξεσηκωθούμε δημοκρατικά για να διεκδικήσουμε ισότιμα με τα άλλα γεωγραφικά διαμερίσματα του Ελληνισμού το δικαίωμα στην ιστορική γνώση. Το 1913 η Ελλάδα, μετά την ενσωμάτωση της Ηπείρου και της Μακεδονίας είχε

ελληνικό πληθυσμό τρία εκατομμύρια οκτακόσιες πενήντα χιλιάδες. Την ίδια χρονιά ο Ελληνισμός της Ανατολής, δηλαδή της Μικράς Ασίας, της Ρωσίας, της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας ήταν τέσσερα εκατομμύρια διακόσιες πενήντα χιλιάδες. Κάντε μόνοι σας αργότερα τον απολογισμό. Πόσες σελίδες της ιστορίας του Ελληνισμού της Ανατολής διδαχθήκατε στις τρεις βαθμίδες της εκπαίδευσης; Και αν δεν διδαχθήκατε καμιά σελίδα, αναρωτηθήκατε γιατί; Μήπως δεν είχαμε ιστορία;

Η παλαιοελλαδική διάνοηση δίκαια κατηγόρησε το Φαλμεράυερ για τις ανθελληνικές του θέσεις ως προς την εθνολογική σύνθεση του ελλαδικού χώρου. Δεν βρήκε όμως το κουράγιο να πει μια λέξη για το άλλο βιβλίο του την «Ιστορία της Αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας», όπου υπερτονίζει την παρουσία και την προσφορά του Ελληνισμού στην περιοχή της Ανατολίας και ιδιαίτερα τον Πόντο.

Σήμερα που έχουμε κερδίσει, για το ήθος και την εργατικότητά μας, για την κοινωνική καταξίωσή μας, την αποδοχή της πλειοψηφίας των συνελλήνων δεν νομίζετε ότι είναι καιρός να απαιτήσουμε την ανάδειξη, αξιοποίηση και προστασία της ανεκτίμητης περιουσίας μας που δεν είναι άλλη από την ιστορία και τον πολιτισμό μας; Ως πότε ο σπόρος της ελπίδας θα ανέχεται τις λευκές σελίδες της Ιστορίας; Πότε θα μάθουμε γιατί ματαιώθηκε η Δημοκρατία του Πόντου; Πότε θα μάθουμε τι γίνεται με τους εξισλαμισμένους Ρωμιούς και τους Κρυπτοχριστιανούς; Πότε θα αναδείξουμε το ζήτημα των ποντιόφωνων μουσουλμάνων; Πώς θα προστατέψουμε την εθνική μας επέτειο, την 19η Μαΐου; Τι σημαίνει για μας αναγνώριση της Γενοκτονίας; Μας αγγίζει το πρόβλημα της αποκατάστασης των νεοπροσφύγων; Γιατί δε λύθηκε ως τις μέρες μας το προσφυγικό ζήτημα του 1922; Ποιοι λυμαινόνται την προσφυγική περιουσία; Ήταν σοφή η απόφαση του Βενιζέλου και του Παπαναστασίου να εγκατασταθούν οι πρόσφυγες του 1922 στη Μακεδονία; Αν ναι, τότε γιατί δεν μπαίνουμε μπροστάρηδες στο ζήτημα της Ρωμανίας; Είμαστε ικανοποιημένοι από τα μέτρα αποκατάστασης των νεοπροσφύγων; Πώς το σηκώνει η συνείδησή σας τα αδέρφια μας οι νεοπρόσφυγες που τους αποκαλούν ανιστόρητα «παλινοστούντες» να εντάσσονταν σε προγράμματα απασχόλησης μαζί με τις «ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού»; Γνωρίζετε ποιες είναι οι «ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού»; Γνωρίζετε ότι κάποιοι ποντιοπατέρες τη δυστυχία των νεοπροσφύγων μέσα από ανύπαρκτα ή ανούσια προγράμματα την έκαναν προσωπική τους ευτυχία; Έχετε τα κότσια να τους αποκαλύψετε; Πόσοι από εμάς αντέδρασαν στα νέα γενοκτονικά μέτρα που πήρε η κυβέρνηση για τα ανήμπορα αδέρφια μας, τους συνταξιούχους νεοπρόσφυγες από την τέως Σοβιετική Ένωση και τους ομογενείς της Αλβανίας με την απάνθρωπη και ανήθικη απόφαση της να περικόψει τις συντάξεις πείνας που τους είχε εγκρίνει λίγα χρόνια νωρίτερα.

Ποιοι μηχανισμοί λειτούργησαν οκτώ δεκαετίες ανασταλτικά με αποτέλεσμα να μείνουν έξω από τις εθνικές προτεραιότητές μας τόσο σοβαρά θέματα;

Η Συνθήκη της Λοζάνης ήταν το νόθο και καταστροφικό προϊόν της τραγικής εξέλιξης των γεγονότων της μικρασιατικής καταστροφής, το οποίο αναγκάστηκε

να υπογράψει για λογαριασμό της ηττημένης Ελλάδας ο Ε. Βενιζέλος. Εξαιτίας των ελάχιστων χρονικών περιθωρίων που είχαν οι ανταλλάξιμοι αλλά και εξαιτίας της διατύπωσης του άρθρου 1, όπου μονάχα η θρησκεία ήταν το αποφασιστικό κριτήριο της ανταλλαγής, η συνθήκη άφησε πολλά ανοιχτά εθνικά ζητήματα, τα οποία ποτέ ως τις ημέρες οι ελληνικές κυβερνήσεις δεν τόλμησαν να θίξουν, αλλά ούτε καν ως διαπραγματευτικό χαρτί στους διπλωματικούς κύκλους να αξιοποιήσουν.

Η πολιτική και πνευματική ηγεσία των Ποντίων οφείλει να προωθήσει τη διεκδίκηση των εθνικών ζητημάτων μέσα από την εκάστοτε κυβέρνηση της πατρίδας μας. Διαφορετικά δεν έχει λόγο ύπαρξης. Ας μην βιαστούν κάποιοι να με κατηγορήσουν ως υμνητή ακραίων συντηρητικών και φασιστικών αντιλήψεων. Ο χρόνος αποκαλύπτει όλους, και για όλους μας υπάρχει η ώρα της κρίσης.

Για τον ιστορικό Πόντο ανοιχτά ζητήματα είναι ακόμα:

Το θέμα των βίαιων εξισλαμισμών του 20ου αιώνα. Ο χρόνος μπορεί να έχει αμβλύνει μνήμες και περιστατικά ανάλογων τραγικών περιπτώσεων, όμως δεν τις έχει αποτελειώσει. Κάθε χρόνο ακούμε και για μια νέα μαρτυρία, που θυμίζει συναξάρια εθνομαρτύρων.

Εκτός από τους βίαιους εξισλαμισμούς του 20ου αιώνα, για τους οποίους υπάρχουν πολλά ντοκουμέντα, μια άλλη τραγική κατηγορία κατοίκων που ζουν ακόμα σήμερα στον Πόντο είναι οι ελληνόφωνοι μουσουλμάνοι των περιοχών Τόνυας, Όφεως, Σουρμένων και Ματσούκας, οι οποίοι αλλαξοπίστησαν βίαια τον 17ο και 18ο αιώνα, αλλά η πλειοψηφία τους δεν ξέχασε την καταγωγή της. Ο χρόνος και οι βίαιες μέθοδοι αφομοίωσης που συστηματικά χρησιμοποιήθηκαν μπορεί να αλλοίωσαν όμως δεν εξαφάνισαν την ιστορική τους μνήμη.

Σήμερα ενενήντα δύο χρόνια μετά την μικρασιατική καταστροφή διατηρούν ατόφια την ποντιακή γλώσσα, τα ήθη, τα έθιμα, τις παραδόσεις, τα τραγούδια και τους χορούς. Σε CD που κυκλοφορεί με τραγούδια του ιστορικού Πόντου ακούμε το παρακάτω δίστιχο που μας μεταφέρει γλωσσικά στην αρχαία κλασική εποχή:

«το μάτε σ' με το μάτε μου ομοιάζουν τ' έναν τ' άλλο.

Άγου ειπέ τη μάνα σου να πέρομ' τ' έναν τ' άλλο».

Σε ποιο άλλο γεωγραφικό διαμέρισμα του ελληνισμού μιλιέται ακόμα αυτή η καθαρόαιμη αρχαιοελληνική ντοπιολαλιά.

Στον ακριτικό Πόντο υπήρξε και υπάρχει ακόμη μια κατηγορία χριστιανών που «μεσοστρατίς στον εθνικό Γολγοθά αποκαρτέρησαν, έπεσε ο σταυρός από τον ώμο τους και ξεγέλασαν την κουστωδία των δημίων». Υπήρξαν χιλιάδες Χριστιανοί που βρήκαν το ψυχικό θάρρος, ύστερα από πάλη με τη συνείδησή τους να αντισταθούν στη νέα θρησκεία με ένα δικό τους τρόπο, για να αποφύγουν το θάνατο και τον εθνικό αφανισμό τους. Είναι εκείνοι που αναγκάστηκαν να δεχτούν επιφανειακά μόνο τον ισλαμισμό, διατηρώντας στα βάθη της ψυχής τους τη χριστιανική πίστη κι όπου οι συνθήκες το επέτρεπαν την ελληνική γλώσσα. Μ' αυτό το θανάσιμο παιχνίδι μείνανε στην πραγματικότητα πιστοί στην ορθοδοξία και στην εθνική

τους ταυτότητα. Ο Περικλής Τριανταφυλλίδης γράφει για τους κρυπτοχριστιανούς «Έλληνες χριστιανοί που δεν εδέχοντο να απαρνηθούν τη θρησκεία των πατέρων και τον εθνισμό τους, αλλά και δεν μπορούσαν να υποφέρουν τις καταπιέσεις των δεσποτών. Αυτοί που επέτυχαν να συμβιβάσουν και τα δύο. Στα φανερά παρουσιάζονται ως μουσουλμάνοι και στα κρυφά ως χριστιανοί, διατηρούντες έτσι και τη θρησκεία και τον εθνισμό των».

Οι Κρυπτοχριστιανοί αυτοί παρέμειναν στον τόπο τους, μαζί με όλους εκείνους, οι οποίοι φοβούμενοι και το αβέβαιο μέλλον, εξακολούθησαν να κρατούν μυστική την πραγματική τους πίστη, και είναι όλοι αυτοί σήμερα μαζί με τους ελληνόφωνους μουσουλμάνους, οι τελευταίοι εκπρόσωποι του ελληνισμού στην Τουρκία.

Κατά συνέπεια μπορεί με βεβαιότητα να πει κανείς ότι και μετά την ανταλλαγή υπάρχουν περιοχές στις οποίες οι άνθρωποι κρατούν μυστική τη χριστιανική τους πίστη ή την εθνική τους συνείδηση, για να αποφύγουν τον γενικό εκτουρκισμό.

Αναρωτιέμαι αλήθεια, κάθε φορά που βρίσκομαι μπροστά σε τέτοιες τραγικές περιπτώσεις, κάθε φορά που διαβάζω μια άλλη κρυπτοχριστιανική μαρτυρία, αν υπάρχει άλλη χώρα που θ' ακολουθούσε αυτή την πολιτική σε ό,τι αφορά τις δίκαιες και τίμιες εθνικές της διεκδικήσεις, όταν ξέρει πως υπάρχουν αδιάσειστα ντοκουμέντα στα διάφορα αρχεία που φωνάζουν, που μαρτυρούν την ελληνοχριστιανική καταγωγή πολλών από τους κατοίκους της σημερινής Τουρκίας. Αναρωτιέται κανείς από μας ποια πολιτική θα ακολουθούσε η Τουρκία αν βρισκόταν στη δική μας θέση.

Οι δεσμεύσεις της Ατλαντικής Συμμαχίας και το Ελληνοτουρκικό Σύμφωνο φιλίας φυλάκισαν το όραμα της Ρωμοσύνης. Διαστρεβλώθηκε συνειδητά η ιστορική αλήθεια. Ο ένοχος και γενοκτόνος εξ Ανατολών γείτονας ντύθηκε το συμμαχικό μανδύα. Πολιτική και πνευματική ηγεσία καλλιέργησαν τον από Βορρά κίνδυνο, αποπροσανατολίζοντας τον ελληνικό λαό από τον πραγματικό εχθρό.

Υπακούοντας στις εντολές των προστατών μας τα τελευταία πενήντα χρόνια επαναλαμβάνουμε συνεχώς ότι η Ελλάδα δεν διεκδικεί τίποτα και από κανένα. Ούτε για διαπραγματευτικό χαρτί στους διπλωματικούς κύκλους δεν διατηρήσαμε, ούτε διατηρούμε, το όραμα. Δεν υπάρχει γειτονικός λαός που να μην διεκδικεί κάτι από εμάς. Εμείς, στραγγαλίζοντας τα οράματα των αλύτρωτων Ελλήνων διακηρύσσουμε ανιστόρητα ίσως τη θέση ότι δεν διεκδικούμε τίποτα. Με πολύ υπερηφάνεια δεν μιλάμε πια για αλύτρωτες πατρίδες. Έχουμε φροντίσει να τις σβήσουμε από τη θύμησή μας και τις πενθούμε μόνο.

Το Δικαίωμα στην ιστορική Μνήμη κατάντησε, από λίγους, ευτυχώς, συμπατριώτες μας να θεωρείται επικίνδυνο και πηγή εθνικιστικών ιδεολογημάτων.

Πόσοι από εμάς γνωρίζουμε ότι στην πρώην Σοβιετική Ένωση εκτός από τους πολιτικούς πρόσφυγες ζούσαν και ζούνε περίπου περισσότεροι από πεντακόσιες χιλιάδες Έλληνες Μαυροθαλασσίτες;

Πόσοι από εμάς γνωρίζουν ότι πάνω από μισό εκατομμύριο ελληνόφωνοι μουσουλμάνοι περιμένουν τη βοήθειά μας;

Πόσοι γνωρίζουν το μαρτύριο των Κρυπτοχριστιανών; Και για να μην παρεξηγηθώ. Το όραμα της Ρωμιοσύνης δεν έχει τίποτα κοινό με όσους ακόμη πιστεύουν ότι καβάλα στα άλογα θα πάμε στην Πόλη να αναστήσουμε το «μαρμαρωμένο βασιλιά».

Εκεί που πρέπει να ξεπεράσουμε τους εαυτούς μας και όλες τις αδυναμίες μας είναι το ζήτημα της αναγνώρισης της Γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου και η προστασία της 19ης Μαΐου ως ημέρας μνήμης. Θα πρέπει να γίνει κατανοητό σε όλους μας ότι χωρίς την αναγνώριση της Γενοκτονίας θα είμαστε ένα ασπόνδυλο κομμάτι του Ελληνισμού, χωρίς Ιστορία.

Στις 13 Μαΐου 1999 ένας δημοσιογράφος που συνόδευε τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας κ. Κωνσταντίνο Στεφανόπουλο στην Αρμενία τον ρώτησε, όταν επισκέφθηκε το μνημείο της Γενοκτονίας τους: «Μήπως θα έπρεπε να έχουμε και εμείς ένα μνημείο Γενοκτονίας των Ποντίων;» Η γενναία και αφοπλιστική απάντηση του Προέδρου της Δημοκρατίας ήταν: «Οι Πόντιοι έχουν δίκαια παράπονα απέναντι σε όλους, γιατί ούτε την ιστορία τους διδάσκουμε επαρκώς, ούτε έχουμε αναγνωρίσει τις θυσίες τις οποίες τις ξέρουμε. Αλλά επισήμως δεν τις έχουμε αναγνωρίσει, πράγματι με έναν τρόπο, τον οποίο υπαινιχτήκατε. Δεν υπάρχει ένα μνημείο Γενοκτονίας.

Πηγή: epontos.blogspot.gr